

بسم الله الرحمن الرحيم

وظایف مادر در تحقق امنیت اقتصادی خانواده

مریم عشرتی^۱

چکیده

امنیت مسئله ای است که در تمام حوزه ها در مورد آن بحث می شود و امنیت اقتصادی یکی از محور های مهم آن است از طرفی افراد در زندگی یک بعد مادی دارند که بسیار مهم است و هر فرد در گروه کوچکی به نام خانواده نقشی را ارائه می دهد مادر یکی از اساسی ترین نقش های خانواده است که افراد دیگر دارد یکی از مهمترین و ایف مادر تامین امنیت اقتصادی خانواده است این مسئله انقدر ضرورت داشته که اسلام در بسیاری از روایات به آن پرداخته و وظایفی را برای مادر در مورد اقتصاد خانواده ترسیم کرده است. این مقاله به روش توصیفی- تحلیلی و با مراجعه به منابع کتابخانه ای و با هدف تبیین وظایف مادر در تحقق امنیت اقتصادی خانواده انجام گرفته و در پایان به این نتیجه رسیده است که وظایف مادر در این باره در موضوع تدابیر مدیریتی زنان خانه دار در اقتصاد خانواده در چهار محور خانه داری، تربیت مستقیم فرزندان تربیت غیر مستقیم فرزندان و طرح و برنامه ریزی مورد بررسی قرار می گیرد

واژگان کلیدی: اقتصاد، خانواده، اقتصاد خانواده امنیت، مادر

۱. طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه شهید حسن حاج غفاری قم.

مقدمه:

امنیت واژه ای است که در حوزه های گوناگون مورد بررسی قرار می گیرد. یکی از مهمترین حوزه های امنیت، امنیت اقتصادی است که نمود آن در خانه و بین خانواده بسیار جلوه گر می باشد.

در هر صورت چه بخواهیم و چه نخواهیم، مسئله اقتصاد در خانواده ها مسئله ای دارای اهمیت است و موقعیت خانواده به عنوان اولین گروه کوچک اجتماعی، تاثیر مهمی بر فرد فرد اعضای خانواده دارد و هم تاثیر مهمی بر جامعه به عنوان یک گروه کوچک اجتماعی می گذارد. حال محور های مهمی وجود دارد که می تواند خانواده را به کمال مطلوب برساند یکی از این محور ها اقتصاد خانواده است.

در کل انسان یک موجود دویعدی است که هم بعد مادی دارد هم بعد ملکوتی و توجه نکردن به هر کدام از ابعاد انسان می تواند باعث بروز مشکلاتی شود از آنجایی که مهمترین نیاز های انسان نیاز اقتصادی است حال خانواده که مسئولیت عمده اش بقای نسل است باید در کنار توجه به بعد ملکوتی به بعد مادی افراد هم اهمیت دهد که مهمترین آن ها رفع نیاز های اقتصادی است.

هر خانواده از ارکانی تشکیل می شود که مهمترین آن ها پدر و مادر است که هر کدام نقش بسزایی در تامین امنیت اقتصادی خانواده دارد. مادر به عنوان یک نقش اساسی و مهم، وظیفه هایی در قبال همسر و فرزندان دارد تا بتواند این امنیت را فراهم کند امنیت اقتصادی خانواده آنقدر از ضرورت بالا و والایی برخوردار است که اسلام به عنوان یک دین کامل راهبرد های بسیاری را برای رسیدن به اهداف اقتصادی در مقابل افراد خانواده قرار داده است و مادر به عنوان مدیر خانه می تواند با استفاده از این راهبرد ها خانواده را به سمتی ببرد که این امنیت اقتصادی در حق تمام اعضای خانواده برآورده شود.

حال سوال اینجاست که وظایف مادر به عنوان یک نقش کلیدی در خانواده در تحقق امنیت اقتصادی خانواده

چيست؟

پژوهش هایی در زمینه نقش زن در اقتصاد خانواده و امنیت اقتصادی خانواده بحث شده است. در زمینه اقتصاد خانواده مقالاتی همچون نقش زنان خانه دار در اقتصاد خانواده از خانم نرجس رضایی با محور های تدابیر مدیریتی زنان خانه دار. تعریف اقتصاد. اصلا الگوی مصرف خانواده و... و در مورد امنیت خانواده مقالاتی همچون نا امنی اقتصادی و ایده ال های ازدواج و باروری از محمد جلال عباسی با عناوینی همچون نا امنی اقتصادی عینی و ذهنی خانواده فاصله بین واقعیت ها و انتظارات اقتصادی و... پرداخته اند این مقاله درصدد خواهد

بود که از این دو موضوع به یک عنوان واحد برسد و نقش مادر در امنیت اقتصادی و تاثیر آن بر مسئله بیان کند و به یک مطلب منسجم برسد .

مقاله پیش رو سعی دارد وظایف مادر در تحقق امنیت اقتصادی خانواده را بیان کند. ابتدا معنای امنیت-اقتصاد- خانواده و نقش مادر به عنوان یک محور اساسی در خانواده را بیان می کند، سپس وظایف مادر را تحت عنوان تدابیر مدیریتی موثر زنان خانه دار در اقتصاد خانواده با محور های خانه داری، تربیت غیر مستقیم و مستقیم فرزندان و طرح و برنامه ریزی بیان می کند.

مفهوم شناسی

مناسب است در ابتدای این فصل برای آشنایی خواننده و همچنین محقق تعدادی از مفاهیم اصلی و پر کاربرد تحقیق به صورت لغوی و اصطلاحی معرفی شود که به تربیت به تعریف آنها پرداخته می شود.

مفهوم اقتصاد:

انسان با توجه به تمایلی که به ارضای نیازهای مادی و معنوی خود دارد، سعی می کند که با صرف حداقل تلاش و هزینه، حداکثر نتیجه را به دست آورد، این راه و روش، اصل اقتصاد نامیده شده، فرد تحت تاثیر هر مشرب خاصی که باشد، لازم است بر مبنای این اصل رفتار کند. بنابراین «اقتصاد» علمی است که رفتار و رابطه انسان را با اشیای مادی مورد نیاز او که به رایگان در طبیعت نمی یابد، مطالعه می کند، اقتصاد، علم محض نیست؛ بلکه مجموعه اصول و قواعدی است که تحت تاثیر اراده بشر قرار می گیرد.

در اصطلاح، برای اقتصاد تعریف های مختلفی ارائه شده است، از جمله اینکه گفته اند:

اقتصاد عبارت است از بررسی و ارزیابی و انتخاب روش هایی که بشر برای استفاده از منابع به منظور تولید کالاها خدمات و توزیع آن ها جهت مصرف به کار می گیرد.

در تعریف دیگری در کتاب مؤلفه های مدیریت جهادی چنین آمده است:

اقتصاد: دانشی که با در نظر گرفتن کمبود کالا و ابزار تولید و نیازهای نامحدود بشری به تخصیص بهینه کالاها و تولیدات می پردازد. مجموعه ای از فعالیت های بهم مرتبط، تولیدی و مصرفی دانسته شده که به تعیین چگونگی تخصیص منابع کمیاب کمک می رساند. علم تخصیص امکانات محدود به خواسته های نامحدود.

مفهوم امنیت: امنیت دوری از هرگونه تهدید و نیز آمادگی برای رویارویی با خطرات است، مفهوم امنیت نسبی و دارای شدت و ضعف است، به این معنا که در برخی موقعیت ها (زمان و مکان های مختلف) در ذهن افراد ارتقا یا کاهش میابد. امنیت از ضروری ترین نیازهای یک جامعه است. (آشوری، دانشنامه سیاسی، ص ۳۸)

مفهوم خانواده: در جوامع انسانی خانواده یا فامیل به گروهی از افراد گفته می شود که باید یک یگر از طریق هم خونی، تمایل سببی یا مکان زندگی مشترک با هم ارتباط دارند.

مفهوم امنیت اقتصاد خانواده: به تفکرات و اقداماتی که اعضای یک خانواده در جهت حفظ آرامش و سلامت اقتصادی خود انجام می دهند، گفته می شود.

تدابیر مدیریتی موثر زنان خانه دار در اقتصاد خانواده

تدابیر مدیریتی زنان در اقتصاد خانواده می تواند به بهبود وضعیت مالی و کیفیت زندگی خانواده ها کمک کند. در ادامه به برخی از این تدابیر اشاره می کنم:

بودجه بندی: زنان می توانند با تهیه یک بودجه دقیق، هزینه ها و درآمدهای خانواده را مدیریت کنند. این کار به آن ها کمک می کند تا از هزینه های غیرضروری جلوگیری کنند و پس انداز کنند.

برنامه ریزی خرید: خرید هوشمندانه و برنامه ریزی شده می تواند به صرفه جویی در هزینه ها کمک کند. زنان می توانند با تهیه لیست خرید و مقایسه قیمت ها، بهترین گزینه ها را انتخاب کنند.

آموزش مالی: زنان می توانند به خود و خانواده شان آموزش های مالی بدهند. این آموزش ها می تواند شامل مدیریت بدهی، پس انداز و برنامه ریزی برای آینده باشد.

مدیریت زمان: مدیریت زمان به زنان کمک می کند تا به طور مؤثرتری وظایف مالی و خانوادگی را انجام دهند. این شامل تعیین اولویت ها و تقسیم وظایف بین اعضای خانواده است.

توسعه مهارت ها: زنان می توانند با یادگیری مهارت های جدید، مانند مهارت های کارآفرینی یا مدیریت مالی، به بهبود وضعیت اقتصادی خانواده کمک کنند.

۱-خانه داری

اداره صحیح و منظم خانه، خود یک هنر و مرتبه ای از شوهرداری و دارای فضیلت و ثواب بسیاری است. (جوادی آملی، مفاتیح الحیات، ص ۲۶۴)

محیط خانه که کلاس درس زندگی و حقوق است، مرکز انس و مودّت و صمیمیت است؛ آسایشگاه رفع خستگی و تجدید نشاط است؛ مرکز رفع نیازهای انسان است؛ کلاس تعلیم و تربیت کودکان است؛ خود یک اداره است و مدیریت آن به عنوان خانه داری به عهده آنان گذاشته است اداره می کنند. (نوری، جایگاه بانوان در اسلام، ص ۴۲۵)

زنان جامعه اسلامی با پیروی از فاطمه زهرا - سلام الله علیها - این کار را با جان و دل پذیرفته اند و به این وسیله صفا و گرمی را به خانواده خود هدیه می دهند و بنیان خانواده را استحکام می بخشند. (یوسفیان، احکام اقتصادی خانواده، ص ۶۴)

ام سلمه یکی از همسران با فضیلت حضرت رسول اکرم - صلی الله علیه و آله و سلم - از آن حضرت پرسید: کار کردن زن در خانه چه مقدار فضیلت دارد؟ حضرتش فرمود: هر زنی که به منظور اصلاح امور، چیزی را از جایی بردارد و در جای دیگر بگذارد، خدا نظر رحمت به او خواهد کرد و هرکس که مورد نظر خدا واقع شود به عذاب الهی گرفتار نخواهد شد. (مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۰۳ ص ۲۴۷).

علیرغم اینکه در فرهنگ عمومی و در خانواده ها، امور مربوط به آشپزخانه و منزل از وظایف لایتغیر و الزامی و شرعی زن تلقی می شود، ولی در فقه اسلامی، زن در خانه هیچ مسئولیتی در مورد هیچ یک از کارهای منزل ندارد، و حتی اگر شأن او ایجاب نماید، خود نیز از انجام کارهای شخصی در منزل شوهر معاف بود، شوهر موظف است برای این گونه موارد خدمت کار بیاورد، شوهر باید خود انجام دهد یا خدمت کار آورده، و در صورت تمایل زن به انجام امور منزل، مرد باید اجرت پرداخت نماید. زمانی اجرت امور منزل، از ذمه مرد بری است که زن با رضایت کامل بدون اجرت انجام دهد. (پور وطنی، حقوق و وظایق زن و شوهر در قرآن کریم، ص ۳۶).

همان طور که گفته شد، انجام کارهای خانه، مانند جارو کردن خانه، آشپزی و شستن لباس و شیردادن به بچه از نظر شرع مقدس اسلام، بر زن واجب نیست و نمی توان او را به انجام چنین کارهایی در خانه مجبور ساخت. اگر زن در انجام کارهای خانه، قصد تبرع نداشته و به دستور شوهرش به امور خانه پرداخته باشد می تواند مزد آن را بگیرد. (یوسفیان، احکام اقتصادی خانواده، ص ۶۳).

تشویق به کار و تلاش: در اسلام، کار و تلاش برای تأمین معیشت و رفاه خانواده بسیار مورد تأکید قرار گرفته است. والدین می‌توانند فرزندان خود را به کار و تلاش تشویق کنند و به آن‌ها بیاموزند که درآمد حاصل از کار حلال و مشروع است.

ترویج پس‌انداز: والدین می‌توانند به فرزندان خود اهمیت پس‌انداز و برنامه‌ریزی برای آینده را آموزش دهند. این می‌تواند شامل ایجاد عادات مالی سالم و یادگیری مدیریت مالی باشد.

آموزش صدقه و کمک به دیگران: در اسلام، صدقه و کمک به نیازمندان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. والدین می‌توانند فرزندان خود را به انجام کارهای خیر و کمک به دیگران تشویق کنند تا حس مسئولیت اجتماعی و همدلی در آن‌ها تقویت شود.

از پیامبر مکرم اسلام نقل است که می‌فرماید: صدقه دادن در روز قیامت، سایه‌ای برای انسان خواهد بود. (نیشابوری، صحیح مسلم ص ۸۹۷)

توجه به نیت و هدف: والدین می‌توانند به فرزندان خود بیاموزند که نیت و هدف در کسب درآمد و مدیریت مالی بسیار مهم است. این می‌تواند شامل یادگیری ارزش‌های اخلاقی و دینی در فعالیت‌های اقتصادی باشد. با استفاده از این اصول، والدین می‌توانند به طور غیرمستقیم فرزندان خود را در زمینه تربیت اقتصادی هدایت کنند و به آن‌ها کمک کنند تا در آینده به عنوان افراد مسئول و آگاه در جامعه عمل کنند.

تربیت اقتصادی غیرمستقیم فرزندان توسط مادران از طریق الگو بودن و مدیریت مالی می‌تواند به شکل‌گیری مهارت‌های مالی و عادات مثبت در آن‌ها منجر شود. این فرآیند نه تنها به فرزندان کمک می‌کند تا در بزرگسالی تصمیمات مالی بهتری بگیرند، بلکه به تقویت امنیت اقتصادی خانواده نیز کمک می‌کند و آن‌ها را برای مواجهه با چالش‌های مالی آینده آماده می‌سازد. در نتیجه، این رویکرد می‌تواند به ایجاد یک نسل مالی آگاه و مسئول منجر شود که به بهبود وضعیت اقتصادی جامعه نیز کمک خواهد کرد.

۳- طرح و برنامه ریزی

برنامه ریزی اساسی ترین وظیفه در میان وظایف مدیریتی است. برنامه ریزی جایگاهی را که سازمان در آینده باید در آن قرار گیرد، تعیین می‌کند و سپس مجموعه‌هایی از اعمال کارساز را که برای رسیدن به این وضعیت در آینده ضروری است، انتخاب و اجرا می‌کند، همه افراد، سازمان‌ها و گروه‌ها باید برای فعالیت‌های خود برنامه ریزی کنند تا بتوانند به خواسته‌های خود جامه عمل بپوشانند.

اسلام بر برنامه ریزی و نقش برجسته آن در رشد اقتصادی تأکید ورزیده است. از نظرگاه اسلام، مدیریت توانمند اگر با برنامه ریزی و طراحی صحیح همراه گردد، می تواند فقر را از جامعه و یا حتی خانواده ریشه کن کند. (محمدی ری شهری، توسعه اقتصادی بر پایه قرآن و حدیث، ج ۱ ص ۱۶)

اگر یک خانواده برای وضع زندگی خود طرح داشته باشد مثلاً در جنبه اقتصادی میزان درآمد و میزان مخارج توسط مدیر خانواده محاسبه شود و برای بهتر زندگی کردن طراحی نماید و بر اساس آن قدم به قدم در راه پیشرفت گام بردارد بسیار موفق تر است از خانواده ای که زن محاسبه عمل می کند و هیچ گونه طرحی در زندگی خود ندارند.

پس اگر مدیر یک خانواده میزان احتیاجات ماهانه خانواده را بسنجد و میزان احتیاجات سالانه را نیز مورد محاسبه قرار دهد و بعد موارد احتیاج را به اقسام خوراکی، پوشاکی، وسایل منزل و غیره تقسیم کند و برای تهیه آنها طرح داشته باشد که چه نوع از این وسایل را می رشود سالانه و یک جا خریداری کرد و چه اندازه از آن را می توان ماهانه و یک جا خریداری نمود و بالاخره چه حد می توان وام دریافت کرد و نیز امکان باز پرداخت آن چگونه می باشد و بر اساس این اطلاعات برنامه ریزی نماید، قطعاً هم از جنبه های اقتصادی نفع برده و هم از اتلاف وقت خود جلوگیری نموده است و هم از امکانات جنبی برای اساس طرح استفاده کرده است.

این مهم، در مورد یک کدبانوی منزل که مدیریت داخلی منزل را در رابطه با تهیه غذا، نظافت و شستشو، ایجاد محیط امن و آرام برای افراد خانواده به عهده اوست هم صدق می کند، اگر یک کدبانوی منزل بر اساس محاسبه نیاز بدن انسان و میزان غذای مورد نیاز در منزل برای افراد خانواده خود طرح غذایی داشته باشد، موفق تر است از کسی که بدون برنامه و بدون بررسی به تهیه غذا می پردازد.

درایت و زیرکی زن، دقت و ظرافت او در برنامه ریزی و مدیریت درست او، اعتدال مطلوب اسلامی را در خانه و زندگی حاکم می سازد، اقتصاد خانواده را سامان می دهد و خانواده را به صلاح و سعادت رهنمون می سازد.

زن به عنوان محور و برنامه ریز اصلی خانواده، در رشد فرهنگی و اقتصادی آن و به طبع اقتصاد و فرهنگ جامعه و نیز آموزش نسل بعد جامعه تأثیر به سزایی دارد. کاهش هزینه های خانواده از طریق مصرف بهینه و کاهش ضایعات، کمک به افزایش درآمد و تنظیم مخارج با درآمد خانواده و به طور کلی رفع نیازمندی های

خانواده با امکانات موجود، حل مسائل تحصیلی و آموزشی فرزندان، و ... نشان از قدرت مدیریت و برنامه ریزی بانوان دارد. (نجفی، اقتصاد و مشارکت در مدیریت و برنامه ریزی، ص ۳۶)

زنان با عنوان مدیر خانه، قبل از اقدام به هرکار باید جوانب و زوایای مختلف آن را مورد بررسی قرار داده و پیامدهای احتمالی را پیش بینی کنند. زنانی که قبل از اقدام های عملی، با برنامه ریزی زوایای مختلف مسأله را بررسی کرده و امکانات و مقدمات لازم را پیش بینی می کنند تصمیم های استوارتری می گیرند و میزان موفقیت و اثربخشی خود را افزایش می دهند.

مدیر اقتصادی و داخلی خانه، حساب دخل و خرج را بر طبق درآمد می کند. برای تهیه امور غیر ضروری دست به قرض و نسیه نمی زند. بر طبق برنامه طوری خرج می کند که آبروی خانه محفوظ بماند. هرگز تن به ولخرجی و هوس نمی دهد. (امینی، آیین همسراری، ص ۴۵)

زنان مدیر، به جای بلندپروازی ها و هوس های خام بر طبق برنامه ریزی خود عمل می کنند و در مخارج روزانه صرفه جویی می کنند، حتی اگر شوهر ولخرج است و بیش از توانایی خویش خرج می کند جلویش را می گیرند.

هرگاه در برنامه ریزی های معیشتی زنان اهداف درست تبیین شود. افقی از آینده روشن گردد، زمان مناسب انجام هرکار شناخته شده و با واقع بینی، محدوده منابع و موانع بررسی و در نتیجه برنامه از هر جهت منطقی و عقلانی بوده باشد، ثمره اش سامان یابی امور معیشتی و اقتصادی خانواده است.

برنامه ریزی مادران در امنیت اقتصادی خانواده تأثیرات قابل توجهی دارد که می توان به موارد زیر اشاره کرد: پایداری مالی: با مدیریت دقیق بودجه و هزینه ها، مادران می توانند به خانواده کمک کنند تا از منابع مالی خود به بهترین نحو استفاده کنند و از بروز مشکلات مالی جلوگیری کنند. این امر به پایداری مالی خانواده کمک می کند.

کاهش بدهی: برنامه ریزی مناسب می تواند به کاهش نیاز به قرض و بدهی های غیرضروری منجر شود، که این خود به امنیت اقتصادی خانواده کمک می کند و فشار مالی را کاهش می دهد.

آمادگی برای بحران ها: با ایجاد پس انداز و برنامه ریزی برای هزینه های غیرمنتظره، مادران می توانند خانواده را برای مواجهه با بحران های مالی، مانند بیکاری یا هزینه های پزشکی، آماده کنند.

توسعه مهارت‌های مالی در فرزندان: آموزش فرزندان درباره مدیریت مالی و اهمیت پس‌انداز از طریق برنامه‌ریزی مادران، به آن‌ها کمک می‌کند تا در بزرگسالی تصمیمات مالی بهتری بگیرند و به افراد مالی مستقل تبدیل شوند.

ایجاد محیط آرام: با داشتن یک برنامه مالی منظم، مادران می‌توانند استرس مالی را کاهش دهند و محیطی آرام و حمایت‌کننده برای خانواده ایجاد کنند، که این خود به بهبود کیفیت زندگی و امنیت اقتصادی خانواده کمک می‌کند.

در مجموع، برنامه‌ریزی مادران به تقویت امنیت اقتصادی خانواده کمک می‌کند و می‌تواند تأثیرات مثبت و بلندمدتی بر روی فرزندان و جامعه داشته باشد.

نتیجه‌گیری

در پایان این مقاله به این نتیجه رسیده است که مادران به عنوان یکی از ارکان اصلی خانواده نقش به سزایی در تامین امنیت اقتصادی خانواده دارند. آن‌ها با تدابیر مدیریتی از جمله بودجه بندی، برنامه ریزی خرید، آموزش مالی و... می‌توانند نقش مدیریتی و آموزشی برای فرزندان داشته باشند و خانواده را به یک امنیت اقتصادی نسبی برسانند همچنین در مقوله خانه داری مادران به عنوان مدیران خانه می‌توانند فضای خانه را به سمتی مدیریت کنند که هزینه های خانواده به حد اقل خود برسد از سوی دیگر مادران با تربیت صحیح فرزندان به صورت مستقیم و غیر مستقیم می‌توانند آنها را برای ورود به جامعه آماده سازند با یاد دادن مهارت هایی از جمله قناعت، مسئولیت پذیری، پس انداز و مدیریت صحیح پول توجیبی و... آنها را برای پذیرش نقش مادری و پدری در آینده آماده کنند و خودشان هم نیز الگوی مناسبی برای فرزندان باشند.

از طرفی مادر با طرح و برنامه ریزی مناسب می‌تواند از کمترین امکانات خانه بهترین استفاده ها را داشته باشد مثلاً مادر به عنوان مدیر خانه با یک برنامه جامع می‌تواند حساب دخل و خرج را محاسبه کند تا خانواده در مخارج روزانه دچار مشکل نشوند و با کاهش بدهی های خانواده و پس انداز کردن آماده برای مواقع بحران در خانواده باشد درواقع برنامه ریزی مادران به تقویت و تامین امنیت اقتصادی خانواده کمک می‌کند

در مجموع نقش مادران در تربیت اقتصادی فرزندان و برنامه‌ریزی مالی خانواده تأثیر عمیقی بر امنیت اقتصادی دارد. از طریق مدیریت بودجه، آموزش مهارت‌های مالی، و ایجاد عادات مثبت، مادران می‌توانند به فرزندان کمک

کنند تا در بزرگسالی به افراد مالی آگاه و مسئول تبدیل شوند. این فرآیند نه تنها به پایداری مالی خانواده کمک می‌کند، بلکه به کاهش ریسک‌های مالی و ایجاد یک محیط آرام و حمایت‌کننده نیز منجر می‌شود. در نهایت، این تلاش‌ها می‌تواند به بهبود وضعیت اقتصادی خانواده و جامعه کمک کند و نسل‌های آینده را برای مواجهه با چالش‌های مالی آماده سازد.

منابع و ماخذ

*قرآن کریم

۱. افشاری، زهرا، اقتصاد خانواده، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه الزهراء، ۱۳۸۰
۲. امینی، ابراهیم، آیین همسر داری، چاپ سی ام، قم، انتشارات بوستان کتاب، ۱۳۹۸
۳. آشوری، داریوش، دانشنامه سیاسی، چاپ هجدهم، تهران، انتشارات مروارید، ۱۳۸۷
۴. پور وطنی، منصور، حقوق و وظایف زن و شوهر در قرآن، تهران، انتشارات سرو، بی تا
۵. تجلی، جعفر، تولید و ثروت، چاپ دوم، تهران، انتشارات سپیدار، ۱۳۹۴
۶. جوادی آملی، عبد الله، مفاتیح الحیات، چاپ دهم، قم، انتشارات اسرا، ۱۳۹۵
۷. شریفی، علی اقتصاد خانواده در فرهنگ رضوی، بی چا، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و هنر و ارتباطات، ۱۳۹۴
۸. شفیعی، سی محمد، اقتصاد خانواده، چاپ اول، قم، انتشارات جمکران، ۱۳۸۸
۹. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، چاپ هفتم، قم، انتشارات اسلامیه، ۱۳۵۹
۱۰. محمدی ری شهری، محمد، توسعه اقتصادی بر پایه قرآن و حدیث، چاپ اول، تهران، انتشارات دارالحدیث، ۱۳۹۰

۱۱. نوری، حسین، جایگاه بانوان در اسلام، چاپ سوم، قم، انتشارات مهدی موعود، ۱۳۷۵
۱۲. نیشابوری، مسلم بنحجاج، صحیح مسلم، بی چا، بیروت، انتشارات دارالحدیث، بی تا
۱۳. یوسفیان، نعمت الله، احکام اقتصادی خانواده، چاپ اول، تهران، انتشارات نمایندگی ولی فقه

سپاه، ۱۳۸۵

۱۴. یوسفیان، نعمت الله، تربیت دینی فرزندان، چاپ اول، قم، انتشارات زمزم، ۱۳۸۸